

Matuszewski, Rafał

"Prostitutes and courtesans in the ancient world", wyd. Christopher A. Faraone, Laura K. McClure, Madison 2006 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 98/3, 474-475

2007

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

cy), który w momencie uzyskania dojrzałości winien porzucić mimowolne praktyki masturbacyjne. Z kolei w drugiej połowie XX w., dzięki energii ruchu feministycznego i zacięłym polemikom toczonym wokół seksu i ruchu gejowskiego, dla części społeczeństwa onanizm stał się swoistą areną polityki seksualnej i sztuki, a także manifestacją własnej autonomii i wyzwolenia od wszelkich kulturowych ograniczeń.

Andrzej Karpiński

Prostitutes and Courtesans in the Ancient World, wyd. Christopher A. Faraone, Laura K. McClure, The University of Wisconsin Press, Madison 2006, s. 360.

W kwietniu 2002 r. na Uniwersytecie Wisconsin–Madison odbyła się Międzynarodowa Konferencja „Prostitution in the Ancient World”, której owocem jest omawiana książka. Redaktorzy tomu Christopher A. Faraone i Laura K. McClure podzielili publikację na trzy działy („Prostitution and the Sacred”, s. 21–92; „Legal and Moral Discourses on Prostitution”, s. 95–204; „Prostitution, Comedy, and Public Performance”, s. 207–291), dzięki czemu jej struktura jest dość przejrzysta.

W obszernym (s. 3–18) i interesującym wprowadzeniu Laura K. McClure daje kompetentną charakterystykę badań nad seksualnością społeczeństw antycznych, poczynając od słynnej „Sittengeschichte Griechenlands” Paula Branta, opublikowanej w 1932 r. pod pseudonimem (Hans Licht), a następnie wyczerpująco omawia zawartość całego tomu. Wskazuje na trudności, jakie mieli wszyscy autorzy w zakresie terminologii i proponuje pewne rozgraniczenie, wcale niełatwe i niejednoznaczne, terminów greckich *porne*, *hetaira* oraz łacińskich *scortum* czy *meretrix*.

Autorzy tomu, czy raczej uczestnicy konferencji, nie ograniczyli się tylko do antyku grecko-rzymskiego; książkę otwierają dwa studia poświęcone Mezopotamii i Izraelowi, wprowadzające niejako w problematykę pierwszej części dotyczącej związków prostytutki ze sferą *sacrum*. Zwraca tu szczególną uwagę studium Phyllis A. Bird o prostytutce w starożytnym Izraelu, oparte głównie na danych ze Starego Testamentu. Jest to problematyka raczej zaniedbywana w studiach biblistycznych, choć wypada przypomnieć (niecytowaną tu) pracę Davda Biale „Eros and the Jews. From Biblical Israel to Contemporary America” (New York 1992).

Autorzy studiów dotyczących zwłaszcza świata greckiego byli o tyle w trudnej sytuacji, że zwłaszcza ostatnie dwadzieścia lat przyniosło lawinowy wręcz wzrost liczby prac poświęconych problematyce *gender*, a przez to i zagadnieniu prostytutki. Uwagę zwracają jednak studia nad dedykacjami i wotami stawianymi w różnych miejscach świętych przez greckie hetery oraz posągami im samym poświęconymi. Wobec świętości status tych kobiet wcale nie był gorszy czy niższy. Niezmiernie ważne dla problematyki religijności greckiej są też ustalenia Stephanie Budin, która przekonująco wykazuje, że nie ma żadnych pewnych dowodów na istnienie w Grecji tzw. prostytutki sakralnej, co do której już i wcześniej wyrażano wątpliwości.

O prostytutce męskiej traktuje tylko jedno studium (Susan Lape, „The Psychology of Prostitution in Aeschines’ Speech against Timarchus”, s. 139–160), w którym autorka dokonuje analizy słynnej I Mowy Aischinesa skierowanej przeciwko Timarchosowi. Wydaje się, że temat ten przy obecnym stanie badań dojrzał do nowego i pełniejszego ujęcia, w którym zostałyby uwzględnione

liczne, choć rozproszone i często bardzo skąpe wzmianki ze źródeł literackich, następnie ikonografia (sceny wręczania prezentów) ze zwróceniem uwagi na napisy *kalos*, wreszcie — interpretacja inskrypcji, w tym szczególnie słynnych napisów z Tery.

Nowatorskie ujęcie i nowe interpretacje przynosi ostatnia część książki, a szczególnie esej Kate G i l h u l y, która zwraca uwagę na lesbijskie akcenty w dialogu Lukiana „Rozmowy heter”. Podkreślić też trzeba, że niejako samoistnym, wartościowym opracowaniem jest obszerna (s. 295–327) bibliografia, niezwykle pożyteczna dla dalszych lektur i pracy. Nie ogranicza się ona tylko do zagadnienia postawionego w tytule, lecz praktycznie obejmuje wszelkie problemy seksualności antycznej, choć rzecz jasna nie wyczerpuje całej literatury na ten temat.

Ta ogromnie cenna książka powinna zainteresować nie tylko starożytników i nie tylko badaczy seksualności; jest cenną pomocą dla wszystkich zainteresowanych problematyką postaw społecznych wobec zjawisk inności, odrębności i marginalizacji grup społecznych.

Rafał Matuszewski

Stefanie O e h m k e, *Das Weib im Manne. Hermaphroditos in der griechisch-römischen Antike*, Verlag Willmuth Arenhövel, Berlin 2004, s. 176.

Dotychczasowe badania zjawiska hermafrodytyzmu w starożytności dotyczyły dziedziny religii czy wyobrażeń mitologicznych. Taki charakter miała opublikowana dziesięć lat temu książka Luca B r i s s o n a („Le sexe incertain. Androgynie et hermaphrodisme dans l'Antiquité gréco-romaine”, Paris 1997) czy polska praca Lucyny K o s t u c h („Wyobrażenia androginiczne w wierzeniach przedchrześcijańskich kręgu śródziemnomorskiego”, Kielce 2003). Pewnym niedostatkiem tego nurtu badań, zapoczątkowanego przez klasyczne już prace Marie D e l c o u r t, było dość wybiórcze, nieco tylko *exempli gratia*, traktowanie materiału ikonograficznego.

W tym sensie lukę w badaniach nad cielesnością i seksualnością czasów starożytnych wypełnia książka Stephanie O e h m k e. Jest to niezastąpione studium tematyki dwupłciowości w sztuce starożytnej.

W części pierwszej („Hermaphroditos in der Überlieferung”, s. 8–22) autorka przedstawia główne rysy tematyki androginicznej w sztuce europejskiej, dokonuje zdefiniowania pojęć *hermaphroditos* i *androgynos* oraz analizuje pokrótce świadectwa literackie. Punktem wyjścia jest tu mit Hermafrodyty tak, jak przedstawił go, czerpiąc z wcześniejszych źródeł greckich, Owidiusz w „*Metamorfozach*” (4,285 nn.). Następnie przechodzi do omówienia zjawiska rozpowszechnienia się i kontekstu tematyki dwupłciowości w sztuce antycznej. Analizując dzieła literackie i ikonograficzne, autorka omawia także koncepcje boskości Hermafrodyty i otoczenie kulturowe, w którym wyobrażenie takiej postaci funkcjonowało.

W drugiej części książki, „*Zu den Bildwerken*” (s. 22–72) omówione zostały różne typy przedstawień Hermafrodyty. Autorka dokonała analizy znaczenia, przemian i interpretacji motywu *anasyromenos*, czyli przedstawienia postaci obnażającej się w celu ukazania cech płciowych. W dalszej części pracy zaprezentowana jest tematyka hermafrodyty w kontekście grupowym (*Hermaphroditos im Gruppenzusammenhang*) w sztuce późnohellenistycznej i rzymskiej. Autorka omawia także przedstawienia hermafrodyty odpoczywającego i śpiącego.